

Isbjørn avlivet på Svalbard 1998-2005

Ian Gjertz & Sissel Aarvik

Sysselmannen på Svalbard, 7. mars 2006

Politi og død isbjørn

foto: I. Gjertz

Bakgrunn

Norge er et av fem land som har en egen isbjørnbestand (*Ursus maritimus*). Svalbard er vårt viktigste isbjørnområde, men isbjørn forekommer også i drivisen i vår økonomiske sone, ved Jan Mayen og i svært sjeldne tilfeller også i Finnmark.

Isbjørnen ble totalfredet i Norge i 1973. Om vi ser bort fra eventuell ulovlig jakt avlives isbjørn nå kun i selvforsvar, som forebyggende sikkerhetstiltak eller av dyrevernsmessige grunner. Ansvarlig myndighet varierer etter hvor bjørnen befinner seg. På Svalbard er det Sysselmannen, i norsk økonomisk sone er ansvaret delegert til Direktoratet for Naturforvaltning, for Jan Mayen er det politimesteren i Bodø som er ansvarlig myndighet,

Fra Svalbard har det med jevne mellomrom blitt publisert oversikter over de tilfeller der isbjørn blir avlivet, og der folk er blitt drept eller kommet til skade som følge av isbjørnangrep (se følgende publikasjoner for detaljer: Gjertz og Persen 1987; Gjertz *et al.* 1993; Gjertz og Scheie 1998). Tidligere oversikter dekker tidsrommet fra fredningen i 1973 og frem til og med 1997. Data for perioden 1998-2005 presenteres her, og er fremskaffet av Sysselmannen.

Isbjørnutbredelse

Isbjørnen lever nesten hele livet sitt i nær tilknytning til is. Dette kan være landfast fjordis, eller drivis ute på havet. Bjørnen lever hovedsaklig av sel som den fanger langs råker i isen. Om vinteren, når fjordene fryser til, får bjørnen større isområder å ferdes på, og sprer seg følgelig utover i øyriket. Om sommeren, når fjordisen bryter opp, må de fleste isbjørner følge med drivisen for å finne sel. Enkelte kan likevel bli igjen på land og forsyne seg med det de kommer over, det være seg egg, åtsler, tare

eller søppel. Om sommeren trekker drivisen seg tilbake, langs østsiden av Svalbard og østover langs nordøstkysten, og bjørnene følger stort sett med. Om vinteren kommer drivisen sigende østfra og sørover langs østkysten av Edgeøya og videre rundt Sørkapp. Vestkysten av Spitsbergen er ofte isfri fordi en del av Atlanterhavsstrømmen går nordover langs denne kysten og holder isen unna. Tellingene ferdigstilt i 2005 av Norsk polarinstitutt viser at Svalbardbestanden består av ca 3000 isbjørn.

Isbjørnkonfrontasjoner

Isbjørnkonfrontasjoner på Svalbard kan arte seg på tre ulike sett. Isbjørnen kan gå til angrep på folk, hunder, eller ødelegge hytter og utstyr. Ved angrep på folk har man anledning til å skyte bjørnen i nødverge. Ved fare for materiell skade kan man som hovedregel ikke skyte bjørnen, men man har anledning til å jage den. *Viltforskriften* åpnet tidligere for at man kunne søke om erstatning for betydelig materiell skade forårsaket av isbjørn, men dette ble vanligvis ikke gitt. Et unntak inntraff i 2002, da Sysselmannen betalte kompensasjon på 100.000 kr for skade forårsaket av isbjørn på en fangsthytte i 2001. Siden er viltforskriften blitt erstattet med *svalbardmiljøloven* og ordningen med å søke om erstatning er fjernet. Det blir følgelig opp til den enkelte å sørge for at hytter, snøscootere m.m. er best mulig sikret mot bjørner. I tilfelle angrep på hund skal man, om mulig, forsøke å jage bjørnen. Dersom dette ikke lykkes og man avliver bjørnen vil Sysselmannen vurdere om man handlet i nødrett. Tidligere, dvs. 1980-1990 tallet, ble forsvar av hund ofte ansett som en legitim grunn til å skyte en bjørn, idag tolkes dette strengere.

Rett til avlivning av isbjørn

Foruten nødverge åpner *svalbardmiljøloven* for at isbjørner som tar opphold ved faste eller midlertidige bosetninger kan avlives. Dette innebærer at bjørner som har tilhold ved bebyggelsen, som kan medføre fare for skade på person eller betydelig materiell skade og som ikke lar seg jage bort, kan avlives. Dette gjelder primært for å hindre at personer skal komme til skade.

Syke isbjørner, og bjørner som av ulike grunner anses ikke å kunne overleve, kan avlives i medhold av *dyrevernloven*. Eksempler på sistnevnte dyr vil være unger som er avhengige av moren. Dersom moren blir avlivet må også ungene avlives for å unngå at de sulter ihjel. Syke isbjørner blir gjerne overlatt til naturens gang, men vil kunne avlives dersom de tar opphold i et område der det ferdes folk. Dette for å sikre at folk ikke kommer til skade grunnet avvikende adferd hos bjørnen, men også fordi at det vil stride mot folks etikk å se at bjørnen lider.

Konfrontasjoner og avlivninger 1998-2005

I denne perioden er ingen mennesker skadet eller drept av isbjørn. Derimot er 24 isbjørner blitt avlivet og to skadeskutt på Svalbard (Tab. 1.). Det var ingen avlivninger i 1999, mens antallet bjørner avlivet i de andre årene har variert mellom en og fem.

Av disse totalt 26 bjørnene ble halvparten, 12 avlivede og en skadet, skutt i selvforsvar eller for å berge hunder (4 tilfelle). En bjørn omkom under vitenskapelig merking og en bjørn ble skadeskutt under forsøk på å skremme den bort. Resten av bjørnene ble avlivet av dyreverngrunner eller som forebyggende tiltak.

Sysseleemannens saksbehandling resulterte i to bøteleggelser og fem påtaleunntatelser. De to bøteleggingene gjaldt forsvar av hund på Bjørnøya (26. april 2001) og et tilfelle av selvforsvar fra Fritjovhamna (9. juni 2004).

- **Bjørnøya:**
En av de ansatte på stasjonen på Bjørnøya så at isbjørnen stod med en hund i kjeften, mens hunden hylte og sprellet. Han forsøkte å skremme bort bjørnen med ett skudd fra en signalpenn. Da dette ikke lyktes hentet han en rifle og skjøt bjørnen. Skytteren var selv ikke i fare og skjøt kun for å berge hunden. Dette ble ikke godtatt som straffrihetsgrunn og medførte et forelegg på kr. 10.000.
- **Fritjovhamna:**
En turistguide skjøt en bjørn for å beskytte seg selv og tre turister. Guiden hadde ikke nødvendig opplæring og hadde med utilstrekkelig skremmeutstyr. Guiden fikk en påtaleunntatelse mens turoperatørselskapet ble ilagt en foretaksbot på kr. 10.000 for manglende opplæring av guiden og fordi guiden hadde utilstrekkelig skremmeutstyr.

Bjørnene som ble skutt ved Ny-Ålesund, Sveagruva, Adventdalen og Barentsburg (Tab. 1) hadde alle vært jaget bort fra bebyggelsen flere ganger, men vendte stadig tilbake. De ble derfor skutt for å hindre at det skulle oppstå fare for befolkningen. Binnen med to unger som ble avlivet i Colesbukta (16. juli 2002) var et særskilt tilfelle. Disse tre bjørnene hadde spesialisert seg på bryte seg inn i hytter. Hyttene ble ramponert i bjørnenes jakt på mat. Etter en lang serie med hytteinnbrudd og omfattende skadeverk i Van Mijenfjorden vandret bjørnene nord til Isfjorden. Sysseleemannen besluttet at disse bjørnene skulle avlives for å unngå eventuelle personskader eller flere materiell skader. En syk isbjørn ble avlivet av dyrevernetiske grunner i Smeerenburgfjorden (14. juni 2000), og i et tilfelle i Gåshamna (1. august 2000) ble to isbjørnunger avlivet av Sysseleemannen som følge av at isbjørnbinna var blitt drept i selvforsvar dagen før. Ungene ble ansett som for små til å klare seg selv og man mente at de ville kunne sulte i hjel, eller eventuelt gå til angrep på folk i området.

Sammenfatning

I perioden 1998-2005 ble 24 isbjørner avlivet og to skadeskutt på Svalbard. En gjennomgang viser at tilreisende var innblandet i fem av disse tilfellene. Folk bosatt på Svalbard, og da spesielt de som bor på utestasjoner og fangststasjoner var involvert i syv tilfelle. Forskere var involvert i tre tilfelle, mens resten stod Sysseleemannen for.

Litteratur

Gjertz I, Aarvik S, Hindrum, R(1993). Polar bears killed in Svalbard 1987-

1992. *Polar Research* 12:107-109

Gjertz I, Persen E (1987) Confrontations between humans and polar bears in

Svalbard. *Polar Research* 5:253-256

Gjertz I, Scheie JO (1998) Human casualties and polar bears killed in Svalbard,

1993-1997. *Polar Record* 34:337-340

Tab. 1 Isbjørn avlivet eller skadeskutt på Svalbard 1998-2005

B = beskyttelse; D = dyrevern; FT = Forebyggende tiltak

SMS = Sysselmannen; STB = Stasjonsbesetning eller andre fastboende;

F = Forsker; T = Tilreisende

Dato å-m-d	Sted	Årsak	Involvert	Isbjørn kjønn	Isbjørn alder	Kommentar
98-02-06	Brandalspynten, Ny-Ålesund	FT	SMS	Hann	4-5	
98-04-10	Hopen	B	STB	Hann	1-2	
98-08-01	Brucebyen, Billefjorden	B	T	?	?	Skadeskutt
98-08-08	Gåshamna, Hornsund	B	T	Hann	2	
98-08-09	Gåshamna, Hornsund	B	T	Hann	2-3	
00-06-14	Smeerenburgfjorden	D	SMS	Hann	>5	
00-07-31	Gåshamna, Hornsund	B	F	Hunn	7	
00-08-01	Gåshamna, Hornsund	D	SMS	Hann	1-2	
00-08-01	Gåshamna, Hornsund	D	SMS	Hunn	1-2	
01-04-26	Bjørnøya	B	STB	Hann	7	
01-07-02	Kapp Amsterdam, Sveagruva	FT	SMS	Hunn	3	
02-07-10	Eholmen, Bellsund	B	T	Hann	9	
02-07-16	Colesbukta	FT	SMS	Hunn	7	
02-07-16	Colesbukta	FT	SMS	Hann	1-2	
02-07-16	Colesbukta	FT	SMS	Hunn	1-2	
02-12-07	Isbjørnhamna, Hornsund	B	STB	Hann	2-3	
03-02-03	Austfjordneset, Wijdefjorden	B	STB	Hann	17	
03-05-13	Adventdalen	FT	SMS	Hann	3	
03-05-17	Mushamna, Woodfjorden	B	STB	Hann	4-5	
04-02-24	Vestpynten, Adventfjorden	B	STB	Hunn	2	
04-05-10	Van Mijenfjorden	D	SMS	Hann	0,5	
04-04-21	Van Keulenfjorden	Uhell	F	Hann	15	
04-06-09	Fridtjovhamna	B	T	Hann	2,5	
04-09-27	Mushamna, Woodfjorden	Uhell	STB	Hunn	?	Skadeskutt
04-12-30	Barentsburg	FT	SMS	Hann	2	
05-03-05	Kapp Lee, Edgeøya	B	F	Hann	10?	